

- Szczepański M. S., *Z historii socjologii miasta i procesów urbanizacji. Ekologia klasyczna i konwencjonalne teorie urbanizacji*, [w:] *Problemy socjologii miasta*, red. K. Wódz, Katowice 1984.
- Szczepański M. S., Bartnicki S., *Orientacje ekologiczne w badaniach przestrzeni miejskiej – ograniczenia i perspektywy*, [w:] *Problemy metodologiczne w badaniach procesów planowych i żywiołowych w mieście*, red. K. Wódz, Katowice 1990.
- Szczepański M. S., Jałowicki B., *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*, Warszawa 2002.
- Szkola chicagowska w socjologii. Tradycja myśli społecznej i wymogi współczesnej socjologii empirycznej*, red. K. Wódz, K. Czekał, Katowice–Warszawa 1992.

E-LEARNING JAKO ŚRODEK W PRACY SOCJALNEJ (ang. *e-learning (distant learning) as a medium in social work*). Jest to elektroniczna teleedukacja, technologia elektroniczna aplikowana do nauczania, elektroniczne kształcenie na odległość, elektroniczne nauczanie na odległość, elektroniczna edukacja rozproszona, edukacja wspomagana elektronicznie (internetowo), wykorzystująca wszelkie urządzenia komputerowe i nośniki danych (np. CD-Romy, czytniki DVD, PC-ty, serwery z bazami danych), i-phony, laptopy, tablety, czytniki e-booków, sieć komputerową (LAN i WAN) oraz całą sieć internetową www. E-learning bywa nazywany „edukacją na odległość”, co można przyjąć za właściwe, pod warunkiem że jest to edukacja na odległość przy wykorzystaniu środków elektronicznych, cyfrowych, komputerowych (a nie np. telewizji analogowej).

Współcześnie e-learning odbywa się m.in. na specjalnych platformach (tj. zautomatyzowane narzędzia i dydaktyczne materiały są dostępne w tzw. środowisku e-learningowym, tzw. z ang. *virtual learning environment* – VLE, które posiada specjalne menu nawigacyjne z odpowiednimi ikonami dla użytkownika), w ramach np. tzw. grup e-learningowych wspomaganych przez tutora (np. studenckie grupy dyskusyjne) albo w postaci oglądania i słuchania wykładów przez Internet w trybie bezpośredniego dostępu (*on-line*), z możliwością zadawania pytań i uzyskiwania odpowiedzi od wykładowcy w czasie rzeczywistym. Środowisko elektronicznej edukacji na odległość (VLE) sprzężone z systemem kontroli informacji (*Manager Information System* – MIS), wytwarza system kontroli środowiska e-learningowego (*Manager Learning Environment* – MLE). E-learning jest jedynie fragmentem edukacji multimedialnej (por. pedagogika mass mediów), stosuje się go nie tylko do kursów, szkoleń, ale również do prowadzenia pewnych zajęć w ramach niektórych rodzajów studiów (w szkolnictwie), bez fizycznej obecności ucznia (studenta) w miejscu odbywania wykładów (na uczelni, w szkole itp.).

Obecnie na uczelniach (w szkołach) podaje się elektronicznie informacje, dokonuje się rejestracji poprzez sieć; poprzez sieć funkcjonują: e-doradztwo,

e-scenariusze lekcyjne, e-arkusze lekcyjne, interaktywne e-ćwiczenia, e-wykłady, e-konwersatoria, e-seminaria, e-laboratoria (np. językowe) itd.

E-learning w pracy socjalnej może funkcjonować już na etapie kształcenia kadr (pracowników socjalnych), na etapie ich doksztalcania (doskonalenia zawodowego), jak również na etapie pracy socjalnej z osobami potrzebującymi pomocy (e-poradnictwo społeczne), zwłaszcza z osobami młodymi, umiejacymi się posługiwać komputerami i mającymi do nich dostęp.

E-learning wymaga obecności elektronicznego środowiska komputerowego, sprzężonego ze sobą w ramach określonej infrastruktury sieciowej (np. światłowody, hosty, huby, serwery, stacje robocze itd.), co umożliwi nawigację w sieci (w tzw. necie). W przypadku używania Internetu bezprzewodowego (popularnie zwanego „z powietrza”) oraz elektronicznych technologii mobilnych (np. telefonów komórkowych, czyli tzw. mobili, ponadto i-phonów, nadawania cyfrowego z multipleksów) mówimy nie tyle o e-learningu, ile o m-learningu.

W e-learningu zachodzi relacja mistrz–uczeń, nauczyciel–uczeń, doradca–radzący się, profesjonalista (specjalista)–amator, ale relacja ta jest realizowana poprzez elektroniczne środki techniczne (elektroniczne komunikatory, e-komunikatory). Relacja interpersonalna w pedagogice nie powinna się jednak ograniczać do e-learningu – jest to tylko uzupełnienie tradycyjnego sposobu komunikacji, a nie dominanta w nauczaniu. Wskazane są, w jak największym wymiarze, bezpośrednie kontakty międzyludzkie (międzyosobowe), które są najskuteczniejsze edukacyjnie w ramach relacji mistrzowsko-uczniowskich, szczególnie w pracy socjalnej. Tak jak infoarchiwistyka nie zastąpi archiwów tradycyjnych, oryginalnych zasobów dokumentów, tak e-learning nie zastąpi ani nauczania, ani wychowania, ani opieki i pracy socjalnej (i resocjalizacyjnej) z człowiekiem potrzebującym (wiedzy, kultury osobistej, troski i konkretnej pomocy w socjalizacji lub resocjalizacji). Również e-praca socjalna w świecie wirtualnym (tzw. wirtualu) jest tylko uzupełnieniem rzeczywistej pracy socjalnej w świecie realnym (tzw. realu).

E-learning może być realizowany poprzez środki synchroniczne lub asynchroniczne, tj. np. poprzez konferencje internetowe (wideokonferencje *on-line*), czaty, blogi, pocztę elektroniczną, fora dyskusyjne, grupy dyskusyjne, umożliwiające zbiorowe, społeczne projekty konstruktywistyczne w sieci internetowej albo projektowanie instrukcji itd. Nic nie zastąpi jednak bezpośredniego kontaktu międzyludzkiego (interpersonalnego), który w pracy socjalnej jest na ogół najskuteczniejszy, nawet wśród tzw. *digital native* (tj. osób obcujących z komputerami od najwcześniejszego dzieciństwa). Można w e-learningu stosować pedagogiczny model konwersacyjny Laurillarda albo pięciostopniowy model G. Salmon na forach dyskusyjnych. Wyróżnia się cztery typy podejścia pedagogicznego w e-learningu (kognitywizm, motywa-

cyjny emocjonalizm, behawioryzm, kontekstualizm) oraz szereg modeli pośrednich w stopniowym rozwoju e-learningu:

- model korespondencyjny (materiały drukowane, lekcje w radiu i telewizji, np. w Polsce NURT w latach 70. XX w.);
- model multimedialny (materiały drukowane, lekcje w postaci taśm audio, video, dyskietek komputerowych z programami dydaktycznymi);
- synchroniczny (jednoczesny) model teleedukacyjny (audiotelekonferencje, wideotelekonferencje połączone z lekcjami w radiu i telewizji);
- asynchroniczny (niejednoczesny) model teleedukacyjny, wirtualny (interaktywne media, materiały dostępne w Internecie, teleedukacja za pomocą komputera oraz Internetu).

Istnieje możliwość łączenia różnych kanałów komunikacyjnych w celu e-learningu lub m-learningu, dla realizacji różnych projektów nauczania (ang. *learning design*), w tym również z zakresu pracy socjalnej (oprogramowanie typu LAMS dla zadań adaptacyjnych wykonywanych w grupie, podobnie system projektowania nauczania typu *IMS Learning Design*). E-learning powstał dzięki systemowi PLATO w Urbana (Illinois), pierwsze narzędzie do edycji hipertekstu (metadanych) opracowano w WISE (w języku PASCAL). E-learning zmienia się wraz z postępem technik komputerowych i technologii informatycznych i na początku XXI w. trafił już do świadomości potocznej. Inną kwestią w kontekście e-learningu są coraz popularniejsze e-booki.

Zob. także: **Komputerowe techniki w pracy socjalnej; Media społecznościowe; Multimedia w opiece i pracy socjalnej.**

Opracowanie: *Marek Mariusz Tytko*

Bibliografia:

- Diagnoza e-edukacji zawodowej osób dorosłych w województwie śląskim. Raport z badań*, red. M. Fic, Katowice 2011.
- E-learning w szkolnictwie wyższym. Potencjał i wykorzystanie*, red. M. Dąbrowski, M. Zając, Warszawa 2010.
- Jałowicki P., Orłowski A. (sci.ed.), *Information Systems in Management. 7. Distant Learning and Web Solutions for Education and Business*, Warszawa 2010.
- Między modelami ekonometrycznymi a e-edukacją ustawiczną. Podsumowanie drugiej edycji konkursu na artykuł o edukacji i rynku pracy*, red. A. Chrzęścijanek, E. Guzik, Kraków 2011.
- Plebańska M., *E-learning. Tajniki edukacji na odległość*, Warszawa 2011.
- Przyborowska B., Rubin M., Kubera W., *Modelowy ośrodek nieformalnego kształcenia specjalistów w dziedzinie e-learningu*, Warszawa 2008.
- Przyłuski W., *Inteligentne szkolenia i testy w środowisku e-learningowym TeleEduTM*, Warszawa 2008.
- Schroeder M., *Świat książek w wersji e*, Kostrzyn 2009.
- Siemienuk N., Mosdorf R., *Wybrane zagadnienia wdrażania e-learningu w szkole wyższej na przykładzie WSFiZ w Białymstoku*, Białystok 2009.

Smyrnova-Trybulska E. (sci.ed.), *Use of E-learning in the Training of Professionals in the Knowledge Society. Monograph*, Cieszyn–Katowice 2010.

Wilk M., Szafraniec M., *Metodyka nauczania przez Internet. Pakiet metodyczny opracowano na podstawie materiałów szkoleniowych stworzonych w projekcie „e-Nauczyciel kształcenia zawodowego i ustawicznego”*, Rybnik 2009.

E-MAILING JAKO ŚRODEK W PRACY SOCJALNEJ (ang. *e-mailing as a medium in social work*). Jest to komputerowa poczta elektroniczna (listy elektroniczne, elektropoczta), dzięki łączom internetowym możliwa do przesyłania innym użytkownikom komputerów. W pracy socjalnej e-mailing polega na wysyłaniu i odbieraniu wiadomości (zarówno indywidualnych, wysyłanych do pojedynczych odbiorców, jak i zbiorowych, wysyłanych grupowo do wielu użytkowników naraz, automatycznie z list e-mailingowych) innym użytkownikom (zwykle uczestnikom instytucjonalnym) zaangażowanym w proces udzielania pomocy osobom potrzebującym. Oprócz tego (rzadziej) e-mailing służy do kontaktu z osobami potrzebującymi (np. w zakresie informacji czy poradnictwa).

Treści e-maili mogą być dowolne, związane z aktualnymi potrzebami czy sprawami do załatwienia przez użytkowników (nadawców i odbiorców). W odniesieniu do osób potrzebujących zakres jest ograniczony, ponieważ z reguły nie mają oni komputerów i dostępu do komputera (np. bezdomni, osoby żyjące w skrajnym ubóstwie, poniżej minimum egzystencji etc.). Zakres e-mailingu w pracy socjalnej, jeśli tenże występuje, związany jest głównie z działalnością urzędników instytucji pomocowych i pracowników socjalnych, którzy np. wymieniają informacje między sobą.

Obecnie używa się różnych systemów poczty elektronicznej oraz środków zabezpieczających przed mass e-mailingiem (spamerem internetowym rozsyłanym przez pocztę elektroniczną). Profesjonalne systemy masowego e-mailingu używanego do kampanii informacyjnych zawierają moduły (funkcje):

- wysyłki e-mailingu;
- zarządzania grupami adresowymi;
- raportowania i statystyki;
- autorespondera (automatycznej odpowiedzi) i obsługi zwrotów.

Każdy użytkownik wybiera narzędzie e-mailingu zgodnie ze swoimi indywidualnymi potrzebami. Można wysłać np. newsletter (np. biuletyn informacyjny instytucji pomocowej, instytucji pracy socjalnej) jako załącznik do wiadomości rozsyłanych pocztą elektroniczną na adresy subskrybentów, którzy wyrazili chęć jego otrzymywania (subskrybowali go przy użyciu strony internetowej danej instytucji, za pomocą technologii RSS). Zwykle podstawowymi wymogami dla używanego oprogramowania są możliwość rejestracji